

## گزارش بررسی روند تغییرات الگوی گذران وقت جمعیت شهری کشور طی سه دوره در سال‌های ۹۹-۱۳۸۷

### ( مبتنی بر داده‌های طرح آمارگیری گذران وقت )

خدیدجه کریمی-رئیس گروه آمارهای اجتماعی خانوار

۱- **مقدمه:** زمان یکی از مهمترین منابع برای هر فرد و جزء منابع محدود محسوب می شود، چرا که هر فرد در طول ۲۴ ساعت فرصت دارد کارهایش را انجام دهد. الگوها و نحوه استفاده از این زمان بر زندگی اجتماعی و اقتصادی افراد تأثیری گذارد، به همین دلیل در اوایل قرن بیستم، برای اولین بار، مطالعات مربوط به زمان و الگوهای گذران وقت به عنوان ابزاری برای بررسی روش زندگی مردم شروع شد. طرح آمارگیری گذران وقت می تواند ابزاری برای جمع آوری طیف وسیعی از اطلاعات برای ارزیابی و بررسی کیفیت زندگی و رفاه عمومی، تجزیه و تحلیل کار با مزد و بدون مزد بین مردان و زنان در ۲۴ ساعت، برآورد تولید خانوار و سهم آن در تولید ناخالص داخلی باشد. مرکز آمار ایران به عنوان متولی آمار کشور و بنا به وظیفه قانونی خود تهیه و طراحی طرح گذران وقت را در سه دوره زمانی ۸۸-۱۳۷۸، ۹۴-۱۳۹۳ و ۹۹-۱۳۹۸ باهدف دستیابی به شیوه گذران وقت افراد جامعه، شناخت نوع و مدت زمان فعالیت‌های انجام شده توسط آنها، در مناطق شهری کشور به اجرا در آورد. در این گزارش روند تغییرات الگوی گذران وقت در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر ساکن در مناطق شهری طی سه دوره زمانی فوق مورد بررسی قرار گرفته است.

### ۲- طرح موضوع:

از آنجا که الگوهای گذران وقت در هر فرهنگ و ساختار بومی متفاوت بوده و از سوی دیگر برای مقایسه آمارهای گذران وقت در کشورها و گروه‌های مختلف اجتماعی نیاز به ابزاری استاندارد و مشترک وجود داشت، بخش آمار سازمان ملل متحد برای ایجاد قابلیت مقایسه در سطح ملی و بین‌المللی، «طبقه‌بندی بین‌المللی فعالیت‌ها برای آمارهای گذران وقت» را تدوین کرده است. اصل اساسی که ICATUS<sup>۱</sup> در طبقه‌بندی فعالیت‌ها به کار می‌برد این است که فعالیت‌های روزانه می‌توانند از نظر اقتصادی به فعالیت‌های «تولیدی» و فعالیت‌های «غیرتولیدی» طبقه‌بندی شوند. براساس این طبقه‌بندی، فعالیت‌های گذران وقت در ۹ گروه اصلی قرار می‌گیرند. کد ۱ این طبقه بندی به اشتغال و فعالیت‌های مرتبط با مزد و کد ۲ به تولید کالا برای مصرف نهایی خود و کدهای ۳ تا ۹ به فعالیت‌های غیرتولیدی اختصاص دارد، فعالیت‌های غیرتولیدی را می‌توان به فعالیت‌های غیرتولیدی که ارائه کارخانگی و مراقبتی به خانوار و خانواده و کار داوطلبانه است و فعالیت‌های غیرتولیدی شخصی که فرد آن فعالیت‌ها را برای خود انجام می‌دهد، طبقه بندی کرد. بنابراین در این گزارش تلاش شده است مجموع متوسط زمان صرف شده برای فعالیت‌های کد ۱ و ۲ به عنوان کار تولیدی و مجموع متوسط زمان صرف شده برای فعالیت‌های کدهای ۳ تا ۵ به

<sup>۱</sup>) International Classification of activities for Time – Use Statistics

عنوان فعالیت‌های غیرتولیدی و مجموع متوسط زمان صرف شده برای فعالیت‌های کدهای ۶ تا ۹ به عنوان فعالیت های غیرتولیدی شخصی (که از این پس در این گزارش تحت عنوان فعالیت شخصی نام برده می شود) در نظر گرفته شود.

## تعاریف و مفاهیم:

۳-۱- طبقه‌بندی فعالیت‌های گذران وقت: طبقه بندی تمام فعالیت هایی است که هر فرد، ممکن است در طول ۲۴ ساعت یک شبانه‌روز برای آنها وقت صرف کند. هدف آن، تهیه چارچوبی استاندارد برای آمارهای گذران وقت بر اساس گروه‌بندی‌های معنی‌دار است براساس این طبقه‌بندی بین‌المللی فعالیت‌ها برای آمارهای گذران وقت به ۹ گروه اصلی تقسیم می‌شوند:

- ۱- اشتغال و فعالیت‌های مرتبط برای مزد
- ۲- تولید کالا برای استفاده نهایی خود
- ۳- خدمات خانگی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
- ۴- خدمات مراقبتی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
- ۵- کارداوطلبانه بدون مزد، کار آموزی و سایر کارهای بدون مزد
- ۶- یادگیری
- ۷- معاشرت، ارتباط، مشارکت اجتماعی و آداب و رسوم دینی
- ۸- فرهنگ، فراغت، رسانه‌های گروهی، تمرین‌های ورزشی
- ۹- رسیدگی و خود مراقبتی

## ۳- الگوی گذران وقت در دوره یکساله ۸۸-۱۳۸۷

بررسی نتایج نشان می‌دهد که متوسط زمان سپری شده در یک شبانه‌روز در دوره یکساله ۸۸-۱۳۸۷ برای فعالیت‌های تولیدی (شامل اشتغال در شرکت‌ها، نهادهای دولتی و مؤسسات غیرانتفاعی، اشتغال در بنگاه‌های اقتصادی خانگی تولید کالاها، اشتغال در خانوارها و بنگاه‌های اقتصادی خانگی ارائه خدمات، فعالیت‌های فرعی و وقفه‌های مرتبط با شغل، جستجوی شغل، راه اندازی شغل، سفر و تردد مرتبط با شغل و تولید کالا برای مصرف نهایی خود) ۲ ساعت و ۳۹ دقیقه است و برای فعالیت‌های غیرتولیدی (شامل خدمات خانگی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده، خدمات مراقبتی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده و کارداوطلبانه بدون مزد، کار آموزی و سایر کارهای بدون مزد) ۳ ساعت و ۱۵ دقیقه بوده است و برای فعالیت‌های شخصی (یادگیری، معاشرت، ارتباط، مشارکت اجتماعی و آداب و رسوم دینی، فرهنگ، فراغت، رسانه‌های گروهی، تمرین‌های ورزشی و رسیدگی و خود مراقبتی) ۱۸ ساعت و ۶ دقیقه بوده است.

در بین مردان، متوسط زمان صرف شده در شبانه‌روز برای فعالیت‌های تولیدی ۴ ساعت و ۴۱ دقیقه و برای فعالیت‌های غیرتولیدی ۱ ساعت و ۱۹ دقیقه و متوسط زمان صرف شده برای فعالیت‌های شخصی ۱۸ ساعت بوده است. این زمان

برای زنان ۴۲ دقیقه برای فعالیت های تولیدی و ۵ ساعت و ۵ دقیقه برای فعالیت های غیرتولیدی و برای فعالیت های شخصی ۱۸ ساعت و ۱۳ دقیقه می باشد. همانطور که ملاحظه می شود الگوی زمان صرف شده بین مردان و زنان متفاوت می باشد، مردان در یک شبانه روز ۴ ساعت بیشتر از زنان برای کارهای تولیدی فعالیت می کنند در حالی که زنان ۳ ساعت ۴۶ دقیقه بیشتر از مردان وقت خود را صرف کارهای غیرتولیدی برای اعضای خانوار، خانواده و کارداوطلبانه می کنند. زنان در ۲۴ ساعت، ۱۳ دقیقه بیشتر از مردان برای فعالیت های شخصی زمان صرف کرده اند.

جدول ۱: متوسط زمان سپری شده در یک شبانه روز، توسط جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک گروه های فعالیت گذران وقت در مناطق شهری کشور-۸۸-۱۳۷۸ (دقیقه: ساعت)

زن	مرد	مرد و زن	فعالیت های گذران وقت
۲۴,۰۰	۲۴,۰۰	۲۴,۰۰	کل
۰:۴۲	۴:۴۱	۲:۳۹	اشتغال و فعالیت های مرتبط برای مزد
۰:۰۰	۰:۰۰	۰:۰۰	تولید کالا برای استفاده نهایی خود*
۴:۲۹	۱:۰۵	۲:۴۹	خدمات خانگی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
۰:۳۳	۰:۰۹	۰:۲۲	خدمات مراقبتی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
۰:۰۳	۰:۰۵	۰:۰۴	کارداوطلبانه بدون مزد، کار آموزی و سایر کارهای بدون مزد
۱:۰۴	۰:۵۹	۱:۰۲	یادگیری
۲:۴۱	۲:۱۷	۲:۲۹	معاشرت، ارتباط، مشارکت اجتماعی و آداب و رسوم دینی
۳:۴۵	۴:۰۴	۳:۵۴	فرهنگ، فراغت، رسانه های گروهی، تمرین های ورزشی
۱۰:۴۳	۱۰:۴۰	۱۰:۴۱	رسیدگی و خود مراقبتی

\*براساس ایکاتوس ۲۰۱۶ قابل تفکیک نبوده و در کد ۱ (اشتغال و فعالیت های مرتبط برای مزد) لحاظ شده است.

#### ۴- الگوی گذران وقت در دوره یکساله ۹۴-۱۳۹۳

جدول ۲ نشان می دهد که متوسط زمان سپری شده در یک شبانه روز در دوره یکساله ۹۴-۱۳۹۳ برای فعالیت های تولیدی ۲ ساعت و ۴۷ دقیقه است و برای فعالیت های غیرتولیدی ۳ ساعت و ۲۲ دقیقه و برای فعالیت های شخصی ۱۷ ساعت و ۵۱ دقیقه بوده است.

در بین مردان، متوسط زمان صرف شده در شبانه روز برای فعالیت های تولیدی ۴ ساعت و ۵۶ دقیقه و برای فعالیت های غیرتولیدی ۱ ساعت و ۱۴ دقیقه و برای فعالیت های شخصی ۱۷ ساعت و ۵۰ دقیقه بوده است. این زمان برای زنان ۴۱ دقیقه برای فعالیت های تولیدی و ۵ ساعت و ۲۷ دقیقه برای فعالیت های غیرتولیدی و برای فعالیت های شخصی ۱۷ ساعت و ۵۲ دقیقه بوده است. همانطور که ملاحظه می شود همانند دوره زمانی ۸۸-۱۳۸۷، الگوی زمان صرف شده بین مردان و زنان

برای فعالیت‌های تولیدی و غیرتولیدی متفاوت می‌باشد، مردان در یک شبانه روز بیش از ۴ ساعت بیشتر از زنان برای کارهای تولیدی فعالیت می‌کنند در مقابل زنان بیش از ۴ ساعت زمان بیشتری از وقت خود را صرف کارهای غیرتولیدی برای اعضای خانوار، خانواده و کار داوطلبانه می‌کنند.

جدول ۲: متوسط زمان سپری شده در یک شبانه روز، توسط جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک گروه‌های

فعالیت گذران وقت در مناطق شهری کشور: ۹۴-۱۳۹۳ (دقیقه : ساعت)

زن	مرد	مرد و زن	گروه‌های فعالیت
۲۴:۰	۲۴:۰	۲۴:۰	کل
۰:۴۱	۴:۵۶	۲:۴۷	اشتغال و فعالیت‌های مرتبط برای مزد
۰:۰	۰:۰	۰:۰	تولید کالا برای استفاده نهایی خود*
۴:۴۴	۱:۰۴	۲:۵۵	خدمات خانگی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
۰:۴۰	۰:۰۹	۰:۲۵	خدمات مراقبتی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
۰:۰۳	۰:۰۱	۰:۰۲	کارداوطلبانه بدون مزد، کار آموزشی و سایر کارهای بدون مزد
۰:۴۸	۰:۴۴	۰:۴۶	یادگیری
۲:۱۸	۱:۵۵	۲:۰۷	معاشرت، ارتباط، مشارکت اجتماعی و آداب و رسوم دینی
۳:۴۴	۴:۱۱	۳:۵۷	فرهنگ، فراغت، رسانه های گروهی، تمرین‌های ورزشی
۱۱:۰۲	۱۱:۰	۱۱:۰۱	رسیدگی و خود مراقبتی

\*براساس ایکاتوس ۲۰۱۶ قابل تفکیک نبوده و در کد ۱ (اشتغال و فعالیت‌های مرتبط برای مزد) لحاظ شده‌است.

## ۵- الگوی گذران وقت در دوره یکساله ۹۹-۱۳۹۸

جدول ۳ نشان می‌دهد که متوسط زمان سپری شده در یک شبانه روز در دوره یکساله ۹۹-۱۳۹۸ برای فعالیت‌های تولیدی ۲ ساعت و ۵۰ دقیقه است و برای فعالیت‌های غیرتولیدی ۳ ساعت و ۱۸ دقیقه و برای فعالیت‌های شخصی ۱۷ ساعت و ۵۲ دقیقه بوده است.

در بین مردان، متوسط زمان صرف شده در شبانه‌روز برای فعالیت‌های تولیدی ۵ ساعت و ۲ دقیقه و برای فعالیت‌های غیرتولیدی ۱ ساعت و ۷ دقیقه و برای فعالیت‌های شخصی ۱۷ ساعت و ۵۰ دقیقه بوده است. این زمان برای زنان ۴۳ دقیقه برای فعالیت‌های تولیدی و ۵ ساعت و ۲۶ دقیقه برای فعالیت‌های غیرتولیدی و ۱۷ ساعت و ۵۱ دقیقه برای فعالیت شخصی

بوده‌است. همانطور که ملاحظه می‌شود همانند دوره‌های زمانی قبل، الگوی زمان صرف شده بین مردان و زنان برای فعالیت‌های تولیدی و غیرتولیدی متفاوت می‌باشد، مردان در یک شبانه روز ۴ ساعت و ۱۹ دقیقه بیشتر از زنان برای کارهای تولیدی فعالیت می‌کنند در مقابل زنان ۴ ساعت و ۱۹ زمان بیشتری از وقت خود را صرف کارهای غیرتولیدی برای اعضای خانوار، خانواده و کار داوطلبانه می‌کنند.

جدول ۳: متوسط زمان سپری شده در یک شبانه روز، توسط جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به تفکیک گروه‌های

فعالیت گذران وقت در مناطق شهری کشور: ۹۹-۱۳۹۸ ( دقیقه : ساعت )

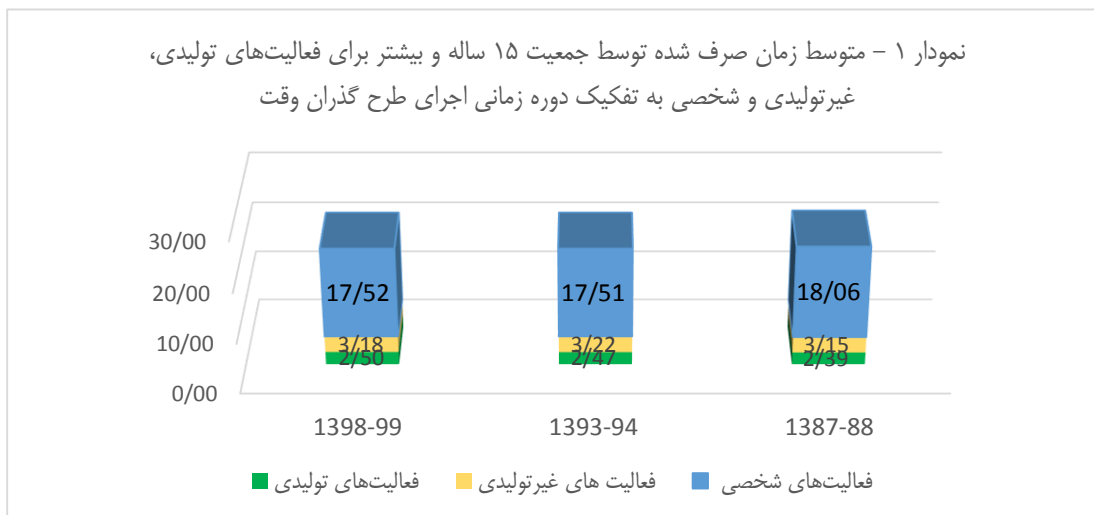
زن	مرد	مرد و زن	گروه های فعالیت
۲۴:۰۰	۲۴:۰۰	۲۴:۰۰	کل
۰:۳۸	۴:۵۹	۲:۴۶	اشتغال و فعالیت‌های مرتبط برای مزد
۰:۰۵	۰:۰۳	۰:۰۴	تولید کالا برای استفاده نهایی خود
۴:۴۶	۰:۵۳	۲:۵۱	خدمات خانگی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
۰:۳۸	۰:۱۲	۰:۲۵	خدمات مراقبتی بدون مزد برای اعضای خانوار و خانواده
۰:۰۲	۰:۰۲	۰:۰۲	کار داوطلبانه بدون مزد، کار آموزی و سایر کارهای بدون مزد
۰:۲۳	۰:۲۲	۰:۲۳	یادگیری
۱:۴۴	۱:۲۷	۱:۳۶	معاشرت، ارتباط، مشارکت اجتماعی و آداب و رسوم دینی
۴:۰۳	۴:۳۵	۴:۱۹	فرهنگ، فراغت، رسانه های گروهی، تمرین های ورزشی
۱۱:۴۱	۱۱:۲۶	۱۱:۳۴	رسیدگی و خود مراقبتی

۶- بررسی روند تغییرات الگوی گذران وقت طی سه دوره زمانی ۸۸-۱۳۸۷، ۹۴-۱۳۹۳ و

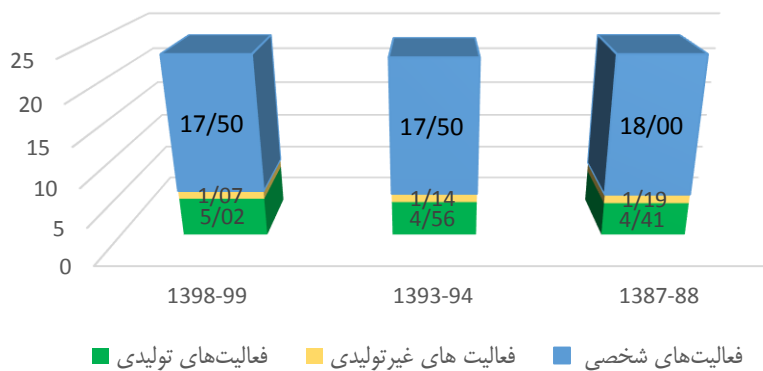
۹۹-۱۳۹۸

بررسی الگوی گذران وقت در مناطق شهری کشور طی سه دوره اجرای طرح نشان می‌دهد، بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های تولیدی مربوط به دوره زمانی ۹۹-۱۳۹۸ با ۲ ساعت و ۵۰ دقیقه بوده است. بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های غیرتولیدی مربوط به دوره ۹۴-۱۳۹۳ با ۳ ساعت و ۲۲ دقیقه و برای فعالیت‌های شخصی مربوط به دوره زمانی ۸۸-۱۳۸۷ با ۱۸ ساعت و ۶ دقیقه بوده است. در واقع مردم در طی این سال‌ها الگوی رفتاری مشابهی داشته‌اند و در یک شبانه روز زمان بیشتری از وقت خود را صرف فعالیت‌های غیرتولیدی

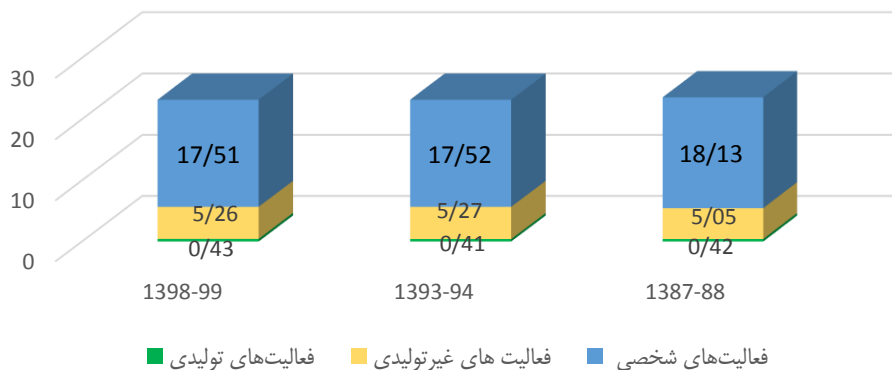
و شخصی کرده‌اند. این روند برای مردان و زنان ضمن پیروی از یک الگوی ثابت، متفاوت بوده است. بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های تولیدی توسط مردان در طی این سه دوره مربوط به دوره ۹۹-۱۳۹۸ با ۵ ساعت و ۲ دقیقه بوده است. بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های غیرتولیدی مربوط به دوره ۸۸-۱۳۸۷ با ۱ ساعت و ۱۹ دقیقه می‌باشد. مردان طی این سال‌ها به جز دوره زمانی ۸۸-۱۳۸۷ همواره به طور متوسط بیش از ۶ ساعت از وقت یک شبانه روز خود را به فعالیت‌های مرتبط با تولید و غیرتولید و کمتر از ۱۸ ساعت به فعالیت‌های شخصی صرف کرده‌اند (نمودار ۲). همانطور که قبلاً هم گفته شده است زنان در یک شبانه روز زمان بیشتری به فعالیت‌های غیرتولیدی برای خانوار، خانواده خود و کار داوطلبانه اختصاص می‌دهند. بیشترین زمان صرف شده توسط زنان برای فعالیت‌های غیرتولیدی مربوط به دوره یکساله ۹۴-۱۳۹۳ با ۵ ساعت و ۲۷ دقیقه و برای فعالیت‌های تولیدی تغییر چشمگیری طی این سال‌ها نداشته است، زنان در دوره زمانی ۸۸-۱۳۸۷ با بیش از ۱۸ ساعت بیشتر از سایر دوره‌ها در یک شبانه روز زمان برای فعالیت‌های شخصی صرف کرده‌اند (نمودار ۳).



نمودار ۲- متوسط زمان صرف شده توسط مردان ۱۵ ساله و بیشتر برای فعالیت‌های تولیدی، غیرتولیدی و شخصی به تفکیک دوره زمانی اجرای طرح گذران وقت



نمودار ۳- متوسط زمان صرف شده توسط زنان ۱۵ ساله و بیشتر برای فعالیت‌های تولیدی، غیرتولیدی و شخصی به تفکیک دوره زمانی اجرای طرح گذران وقت



## ۷- نتیجه‌گیری:

بررسی گذران وقت شهروندان ۱۵ ساله و بیشتر ایرانی طی سال‌های مورد بررسی (۹۹-۱۳۸۷) نشان می‌دهد که افراد ۱۵ ساله و بیشتر شهری همواره از یک الگوی مشخص گذران وقت پیروی کرده‌اند بطوری که در یک شبانه‌روز برای فعالیت‌های تولیدی زمان کمتری را در مقایسه با فعالیت غیرتولیدی و شخصی صرف می‌کنند. بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های تولیدی مربوط به دوره زمانی ۹۹-۱۳۹۸ با ۲ ساعت و ۵۰ دقیقه بوده است. بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های غیرتولیدی و شخصی مربوط به دوره زمانی ۸۸-۱۳۸۷ با ۲۱ ساعت و ۲۱ دقیقه بوده است.

مردان ۱۵ ساله و بیشتر شهری در مقایسه با زنان همواره در یک شبانه‌روز زمان بیشتری را به فعالیت تولیدی صرف کرده‌اند. بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های تولیدی توسط مردان در طی این سه دوره مربوط به سال ۹۹-۱۳۹۸ با ۵ ساعت و ۲ دقیقه بوده است. بیشترین زمان صرف شده برای فعالیت‌های غیرتولیدی و شخصی هم مربوط به دوره ۸۸-۱۳۸۷ با ۱۹ ساعت و ۱۹ دقیقه می‌باشد.

زنان شهری در یک شبانه‌روز، زمان بیشتری را صرف فعالیت‌های غیرتولیدی و شخصی می‌کنند. زنان در مقایسه با مردان زمان بیشتری به فعالیت‌های غیرتولیدی که شامل خدمات خانگی و مراقبتی بدون مزد برای خانوار و خانواده خود و کار داوطلبانه است، اختصاص می‌دهند. متوسط زمان صرف شده توسط زنان در یک شبانه‌روز برای فعالیت‌های تولیدی و غیرتولیدی برای سه دوره زمانی، ۸۸-۱۳۸۷، ۹۴-۱۳۹۳ و ۹۹-۱۳۹۸ تفاوت چشمگیری وجود ندارد و همواره بیش از ۲۳ ساعت از وقت خود را صرف فعالیت غیرتولیدی و شخصی کرده‌اند.